Шевруд Андерсон

Історія Одної Людини

На суді, коли його запитували, як зчинилося вбивство, і пізніше, коли його виправдано завдяки признанню отого чудернацького, лисого чоловічка з нервовими рухами, я весь час спостерігав його, немов заворожений його марною спробою щось розтлумачити иншим,.

Його уперто турбувала якась инша думка, і вона, здавалось, нічого спільного не мала з обвинуваченням, що ніби-то він убив жінку. Його наче зовсім не цікавило питання, чи повісять його на підставі судового вироку, чи ні. Закон ані трохи не стосувався до його життя. Од участи в замордуванні він відмовляйся, як відмовляються від цигарки: "Дякую, не хочу зараз курити. Можу закластися, що витримаю цілий місяць, щоб не курити".

Отак він поводився. Це вражало. Якби він дійсно був винний і намагався врятувати свою шию, то кращого способу не міг-би придумати. Бачите, напочатку всі гадали, що він дійсно вбив; всі ми були переконанні в цьому, а потім, завдяки отій його чудовій байдужості, кожному захотілося рятувати його. Коли поширилась новина, що отой недоумний, куций халтурник визнав свою вину, то в залі залунали одностайні оплески.

Закон його виправдав, але це ані трохи не змінило його поведінки. Десь на світі мусів бути чоловік або жінка, які його зрозуміють; треба було знати ту особу і все їй розказати. Під час процесу і згодом я, спостерігаючи його, мав непомильне вражіння, що він ніби мацає руками у темряві, шукаючи загубленої голки або пришпильки. Або скидався він на стару людину, що не може знайти своїх окулярів: по всіх кешенях шукає й безпорадно озирається навколо.

У всіх, як і в мене, була та сама думка в голові: чи може людина бути така байдужа, брутальна, коли вмирає найближча й найдорожча істота, і одночасно така чутлива й ніжна? Чи може вона бути така двоїста?

Як не як, а тут "роман", і людині хочеться часом розказати його просто, не перекладаючи на газетний жаргон: без прекрасних спадкоємиць з холоднокровними вбивцями та всякою шитою нісенітницею. Ось вам та історія в загальних рисах.

Ім'я людини — Вілсон, Едґар Вілсон, і прибув він до Чікаго звідкись із заходу, може з гір. Він, певне, розводив овець на далекому заході або робив щось подібне до цього, бо мав той відсутній вигляд, що буває у людини, яка довго жила самотним життям. Про себе й своє минуле він оповідав багато суперечних версій, а тому, деякий час послухавши його, кожен, рукою махнувши, сказав-би:

— Хай йому біс... це зрештою не важить... Він правди не скаже... що там слухати!

Одне людо знали, що він прибув до Чікаго з якогось міста у Канзасі, звідки втік із чужою жінкою.

Про неї дізнався я дуже мало. Здається, колись вона була дуже гарна, з біса гарна, але життя її перед зустріччю з Вілсоном було якесь недоладнє. По тих мертвих канзаських містах життя без ніякої причини стає якимсь недоладнім і скаліченим. Цього не з'ясувати... Але так воно є... Важко й повірити, що пишуть тамтешні письменники за те життя на заході.

Але про ту жінку треба дещо сказати. Була вона ще дівчинка, коли батька лихо спобігло. Був він якийсь дрібний службовець; здається, кур'єр якоїсь експедиції, і заарештовано його за грошову розтрату. У в'язниці він перед судом застрелився. Матери вже не було серед живих.

Через рік дівчина одружилася з одним чоловіком; був він хлопець чесний, та з усіх поглядів нецікавий. Служив за фармацевта, але, бувши ощадний, незабаром придбав власну аптеку.

Жінка, — я вже сказав, — була гарна й здорова, але в заміжжі схудла й нервова стала. Проте, було в ній щось гідне й величнє, що причаровувало всіх чоловіків. У тому мізерному маленькому місті кілька з них, закохавшись, листи їй писали, спокушаючи на нічну пригоду. Ви знаєте, як такі листи пишеться, звичайно, без підпису: "Там-ось і там-ось будьте в п'ятницю ввечері. Коли згодні мене вислухати, то прийдіть з книжкою в руках".

Але жінка зробила помилку, розказавши чоловікові зміст одного з тих листів. Він дуже розгнівався й пішов з рушницею на призначене місце. Нікого не заставши, прийшов додому й лаявся. Казав жінці образливі слова: "Ти, мабуть, якось глянула на того чоловіка, коли він вулицею йшов. Чоловік не приступиться так сміливо до заміжньої жінки, якщо не має приводу до цього".

Говорив він їй про це день-у-день, — веселеньке стало життя в їхнім домі. Вона де-далі більше мовчала, а коли мовчала; то мовчало все в домі, бо дітей у них не було.

Тоді саме Едґар Вілсон, прямуючи на схід, на два-три дні зупинився в тому місті. Мав він трохи грошей і оселився в дешевому пансіоні, близько залізничної станції. Одного дня побачив оту жінку на вулиці і пішов за нею аж до самого дома; сусіди бачили, як вони з годину розмовляли, стоячи коло воріт, а другого дня він знов прийшов,

Цього разу вони балакали години зо дві, а тоді вона зайшла до хати, повернулася з клуночком і обоє подалися до станції. Сіли на потяг і поїхали до Чікаго, де й оселились, жили, очевидячки, дуже щасливо аж до самої смерти її, про яку я й хочу розказати. Вони, розуміється, не могли взяти шлюб і протягом трьох років, що жили у Чікаго, він нічого

не робив для заробітку. Мізерних грошей його ледве вистачило на переїзд із Канзаса, і жили вони дуже бідно.

Мешкали в північній частині міста у кварталі трьох— і чотирьох-поверхових кам'яниць, де жило спочатку так зване "пристойне товариство", а потім вони звелись, нанівець. Цей квартал тепер уже відбудовується, а багато років він стояв цілком занехаяний. Там були оті старі резиденції, що їх перетворено на пансіони з неймовірно-брудними мережевними фіранками на вікнах, а подекуди траплялися старі, занепаді дерев'яні будиночки, — в одному з них жив Вілсон з тою жінкою.

Ну й хата-ж це була! Мабуть, власник грунту був собі кмітливий і знав, що в такому великому місті, як Чікаго, жоден клаптик землі не пропаде; він подумав сам-собі: "Нехай хата стоїть. Вона нічого не варта, але за той грунт, що під нею, колись дадуть добрі гроші. Найму за малу плату, та не буду ремонтувати. Поки ціни поднімуться, то, може, вистачить на податки".

Отож дій стояв непофарбований, вікна покривилися, а з даху майже вся гонта пообсипалася. На другий поверх люди діставалися надвірніми сходами, де поручні були отого глянцуватого сіро-чорного кольору, що його дерево набуває в місті, де багато сажі й кіптяви, як, наприклад, у Чікаго або Пітсборо. До тих поручнів торкнувшись, рука ставала чорна. Кімнати нагорі були холодні й непривітні.

З чільного боку був великий покій з каміном, з якого повипадала цегла, а в тильній частині — дві маленькі спочивальні.

Тут оселилися Вілсон з тою жінкою. Найняли вони помешкання у травні, а тому не злякала їх холодна порожнеча великої вітальні. Там було хистке, дерев'яне ліжко з поламаною ніжкою (жінка спробувала полагодити його дощечками з потрощеного ящика), кухенний стіл, що правив Вілсонові за письмовий, і два-три дешеві кухенні стільці.

Жінці пощастило знайти собі посаду в гардеробній театру на Рандольєр-Стріт, і на той заробіток вони жили. Йшла чутка, що вона ніби дістала те місце через якогось добродія, що закохався в неї і мав звязок з адміністрацією, але такі чутки ходять про всіх жінок, що працюють коло театру, починаючи від прибиральниці й кінчаючи артисткою на перших ролях.

Хоч як там, а вона працювала в театрі й мала репутацію спокійної та діловитої жінки.

Що-до Вілсона, то він писав вірші того ґатунку, якого я ніколи ще не читав, дарма що й сам, як і всі газетярі, писав і верлібром, і римами. Сам я стою за класичний вірш.

Що-ж до Вілсонової творчости, то це була для мене китайська грамота. А може воно й не зовсім так.

Голова мені заморочилась, коли я якось уночі переглянув цілу збірку. Тут говорилося про стіни, глибокі колодязі й високі провалля, звідки молоді дерева тягнуться вгору, до світла, на волю." Чудернацьке якесь божевілля в кожному рядку, а проте воно зачаровувало. Вводило в якийсь новий світ з новими вартостями, а чи-ж не в цьому й вся суть поезії? Тут був світ реальний, — який ми знаємо, або думаємо, що знаємо, світ пласких будинків і західніх фарм з дротовими загородами навколо полів та тракторами "Фордзон", що снують туди й сюди, і міста з університетами та рекламами, і все, з чого складається життя, або, принаймні, у нашій уяві складається.

Тут був світ, де мій всі живемо, а поруч нього існував инший світ, Вілсонів світ, як я його назвав, світ туманний для мене і далекий, де речі набували нових і дивних форм, душа людська виверталася; очі бачили речі новими, пальцями намацувались нові, дивовижні контури.

То був переважно світ мурів. Мені пощастило дістати ввесь Вілсонів рукопис. Із газетярів я перший потрапив до хатини тої ночи, коли знайдено жінчине тіло. Всі його божевільні вірші були старанно записані в дитячому зшитку. Поблизу стояло двоє чи троє тупооких полісменів. Я засунув книжку під піджак, коли— вони одвернулись. Згодом, коли розпочався процес, я деякі з тих віршів, найбільш зрозумілі, опублікував. То був непоганий газетний матер'ял — поет, що вбив свою коханку:

Вже не носив він плащ багряний,

Бо знав, вино і кров червоні ...1)

і таке инше. Читаючи, Чікаго захлинався.

1) Цитата з Уайльдової "Балади Редінзької тюрми". Пер.

На мить повернуся до цієї поезії. Мушу пояснити, що крізь усю збірку проходила одна думка, що люди побудували навколо себе мури, і що всім їм, певне, судилося назавжди залишитися за тими мурами, — отож вони об них б'ють кулаками і чим попало. Хотять, розумієте, отой мур проломити наскрізь. Не зовсім ясно можна було зрозуміти, чи був то один великий мур, чи багато маленьких. Часом Вілсон казав так, часом инакше. Люди сами збудували ті мури, і ось вони за ними стоять, невиразно відчуваючи, що по той бік тепло, світло, повітря, краса, а тим часом, через незрозуміле якесь божевілля, будують вони ті мури все вище й усе міцніше.

Від такої думки мене аж холодом проймає. Не знаю, як вас.

Далі говорилося про глибокі колодязі. Люди копають, копають і все глибше й глибше закопуються в ті колодязі. Вони, розумієте, не хотять цього робити, і ніхто їх не змушує, а тим часом роблять. Колодязі все глибшають і глибшають, голоси чути далі й далі... і десь вони

затихають... Світло й тепло життьове йде геть, геть од людей, бо в якомусь засліпленні вони не хотять одне одного зрозуміти,

Дивними видалися оті вірші Вілсонові, коли я їх прочитав. Ось вам один із них. Тут не говориться безпосередньо про мури, провалля й глибокі колодязі, але цього вірша видруковано під час процесу, і багатьом, як і мені, він дуже сподобався. Вміщаю його тут, щоб ви уявили собі, який чудернацький був чоловік герой моєї історії. У збірці той вірш має тільки заголовок:

№ 97.

Міцно тримаю між пальців цигарку з тонкого паперу — ознака того, який я спокійний тепер. Не завжди так буває. Коли я неспокійний, я кволий; а коли спокійний, як тепер, то я дужий і міцний.

Нещодавно йшов я вулицею нашого міста, дверима увійшов сюди й ось лежу на ліжку, у вікно виглядаючи. Зненацька прийшла мені свідомість, що міг-би в руки взяти один з тих високих будинків так салю легко, як ось тримаю цю цигарку. Міг-би вихорем усе закрутити. Міг-би крізь дах одного з хмарочосів тисячу людей видмухати в небо, в невідоме. Міг-би знищити будинок по будинкові, як нищу одну по одній оці цигарки. Міг-би задимлені недокурки міст через плече викинути у вікно.

Не часто я в такому стані, — такий спокійний і певний себе. Коли опановує мене це почуття, така прямота і простота в мені прокидаються, що я сам себе починаю любити. І тоді сам до себе кажу слова ніжні і владні.

Лежу тут під вікном і міг-би попросити жінку якусь, щоб прийшла і лягла поруч, або й чоловіка якогось.

Міг-би взяти низку домів, що на вулиці стоять, перекинути їх, витрусити з них людей, і всіх їх здавити й здушити в одну істоту, яку кохав-би.

Чи бачите оцю руку? Уявіть, що тримаю в ній ножа, яким міг-би перетяти всю ту фальш, яка у вас є. Уявіть, що ножем тим розтяв-би я навпіл усі хмарочоси, де сплять тисячі людей.

О, це дійсно була-б велична картина, якби пальцями цієї руки схопив я ножа і розтяв та розтрощив оті огидні шкаралущі, де замкнуто мільйони живих істот.

Бачите, тут є ідея якась. Жорстока сила, що заразом може бути ніжною. Я наведу ще одного вірша, де більше лагідности. У збірці він має заголовок:

№ 83.

Я — дерево, що росте біля муру. Все вище й вище росту я. Тіло моє вкрите рубцями. Моє тіло старе, але я росту вгору, плазую до верхнього краю муру.

Моє бажання — квіти й овочі кинути за той мур.

Спраглі вуста комусь мені хочеться звогчити.

Хочу квіти кинути на голови дітям, по той бік муру. Дощем квітчастим хочу пестити тіла людей, що живуть по той бік муру.

Віти мої тягнуться вгору, і нові соки вбираю я з темного грунту під муром.

Овочі тої не будуть овочем, поки не спадуть вони з рук моїх на долоні тим, шо живуть по той бік муру.

А тепер про життя, яким жили чоловік і жінка у великім покою нагорі, в тому старому дерев'яному будинку. Випадково пощастило мені про дещо дізнатися. Коли вони оселилися в тому домі, — це було минулої весни, — театр довгий час був закритий.

Дуже вони тоді бідували, і жінка, щоб ощадити трохи грошей, —

мабуть на те, щоб комірне сплатити, — найняла дві маленькі кімнати їхнього помешкання.

Багато різних людей жило в тих темних, маленьких клітках; не знаю, як вони там улаштувались, бо меблів не було ніяких. У Чикаго досі ще є ночліжки, так звані "флопи", де за п'ять або десять центів можна переночувати на підлозі; відвідують їх більше, ніж це можуть собі уявити "пристойні" люди.

Отже зустрівся я з одною маленькою жінкою, — була вона немолода й горбата, але було-б жорстоко не думати про неї, як. про дівчину, — прожила вона кілька тижнів в одній з тих кімнаток; була за прасувачку в невеличкій сусідній пральні, і хтось подарував їй старе складне ліжко. То була сантиментальне створіння з тим скривдженим виразом у очах, що властивий калікам. Здається мені, що вона почувала романтичну приязнь до того Вілсона. Хоч як там, а мені вона багато чого порозказувала.

Коли після вбивства Вілсона виправдано завдяки признанню отого халтурника, я частенько почав навідуватися в ту хату, де він жив. Заходив туди, коли кінчалася праця в редакції; а звільнялися ми о другій годині, бо наша газета була вечірня.

Одного разу я побачив перед хатою горбату дівчину і заговорив до неї. Для мене це була знахідка — справжня жила золота.

В очах її, як я вже сказав, був отой чуйний вираз скривдженості. Заговорили ми про Вілсона. Вона жила в одній із тильних кімнат. Це вона мені зразу заявила.

Бували у неї такі дня, коли, підупавши на сили, вона не йшла до пральні працювати, а лежала на ліжку у своїй кімнатці. Опадала її шалена мігрень, яка тривала цілими годинами, і тоді вона втрачала свідомість того, що діється навколо. Гадаю, що недовгий судився їй віік, але це її мало тривожило.

Одного разу, почуваючи себе отакою хворою, сиділа вона вдома і, зацікавившись двома людьми у великій кімнаті, встала і в панчохах підійшла до дверей та зазирнула в уключину. Довелось їй на запорошену підлогу навколюшки стати.

Життя в тій кімнаті цікавило її з самого початку. Часом чоловік був сам і, сидячи коло кухенного стола, писав свої нісенітні вірші у зшитку, якого я потяг і з якого вам цитував; часом з ним була жінка, а иноді, бувши сам, він нічого не писав, а ходив туди й сюди по кімнаті.

Коли в кімнаті були обоє, і чоловік писав, жінка нерухомо сиділа коло вікна в кріслі, схрестивши руки. Написавши кілька або з нею. Коли він говорив, вона відповідала тільки очима, — так оповідала мені горбата дівчина. Важко мені тепер відрізнити, що саме я від неї почув, а що є витвір моєї власної фантазії.

Хоч як там, а мені хочеться розказати вам про дивні взаємини цих двох людей, щоб ви їх собі уяснили. Ніяк не можна сказати, що в них було трохи занепала хатнє господарство. Він намагався творити щось над міру важке (я маю на увазі його поезію), а вона, яко мога, силкувалась стати йому у пригоді.

З наведених віршів Вілсонових ви можете зробити висновок, що в них говорилося про стосунки між людьми, не обов'язково між чоловіком і жінкою, що жили в тій кімнаті, а між людьми взагалі.

Цей хлопець мав якесь напівмістичне уявлення про такі речі і, поки не знайшов отої жінки в Канзасі, марно блукав світом, виглядаючи собі дружини. Знайшовши її, він розвязав проблему що-до себе, — принаймні, він так гадав.

Він був тої думки, що, залишаючись самотна, людина не може думати й переживати, але люди, не розуміючи цього, тільки зайвого клопоту завдають собі, споруджуючи мури. Всюди розбрат. Все . переплутано. Хтось мусить дати вірний тон, і тоді решта до нього пристане, і залунає справжня пісня життя. Це я кажу не від себе, а лише хочу віддати враження, яке склалося в мене, коли я прочитав вірші Вілсона, особисто з ним познайомився й простежив його вплив на інші особи.

Він непохитно вірив, що ніхто в світі, самотним залишившись, не може щось відчувати або думати. Коли людина думає розумом, не приймаючи на увагу тіло, то все переплутується. Справжнє, свідоме життя будує себе, як піраміду. Спочатку думки й почування людини мусять пройнятися тілом і духом иншої, укоханої, істоти, а тоді, якимсь містичним способом, увійдуть туди тіла й душі всіх сущих на світі людей, увійдуть потужним вихорем. — Так він, приблизно, це собі уявляв.

Може вам, що читаєте Вілсонову історію, все це здається надто заплутаним? Ні, я гадаю, що ви мислите ясніше, ніж я, і те, що мені так важко зрозуміти, вам, мабуть, уявляється дуже простим.

Як не як, а щоб викласти перед вами все, що пощастило мені зібрати, я мушу пірнати в море чужих мотивів та імпульсів, які не цілком мені зрозумілі.

Горбата дівчина думала (а може це моя фантазія прикрашує слова її?)... зрештою, для нас це не важить. Головне те, що думав Едґар Вілсон.

Він думав, що мусить у поезії сказати те, чого ніяк не висловиш, поки не знайдеш жінки, що. якось особливо й цілковито ввійде в твою плоть, і тоді від шлюбу того народиться краса для всього світу. Отож, він мусів знайти . жінку, обдаровану такою силою, і ця сила, скільки я розумію, мала бути незаплямована себелюбством. Глибокий егоїст, як бачите. І він гадав, що знайшов те, що йому треба, у жінці канзаського аптекаря.

Знайшовши її, він улаштував так, — не знаю, в чім тут справа, — що вона була з ним дуже й дуже щаслива. Все це дивне й нез'ясоване.

Говорити про нього та вплив його на инших людей, це те саме, що ходити по шнурку, між двома хмарочосами, простягнутому понад людяною вулицею. Крик знизу, сміх, гудок автомобілю — і летиш у порожнечу. Смішним тільки станеш.

Він, здається, хотів у поему втілити свою і жінчину душу. Ви пригадуєте, як в одному style='mso-bidi-font-style:italic'>з наведених віршів він казав, що хоче всю людність міста згустити, здавити в одну істоту, щоб потім її кохати.

Можна сказати, що він був сильна людина, потворно сильна.. Читаючи, ви побачите, як він і мене собі скорив та примусив своїй меті прислужитись.

Захопивши ту жінку, він міцно держав її у своїй владі. Вона йому потрібна була вся, і він заволодів нею, як, може, инші чоловіки бажали-б заволодіти своїми жінками, але не зважуються. Може, й вона пожадлива була, і він кохав її завжди, днями й ночами, коли вони були вкупі, і коли вона була відсутня.

Я сам цього не розумію і хочу переказати там зовсім не те, що відчуваю у собі або в словах, що доходили до мене з уст горбатої дівчини, яка, коли пригадуєте, стояла на підлозі навколюшках, зазираючи в уключину.

Горбата теж підпала впливу Вілсоновому. Вона теж у нього закохалася — тут і сумніву не може бути. Кімнатка, її була брудна й темна. На підлозі лежав, певне, грубий шар пороху.

Вона мені сказала, — якщо не словами, то думкою, яка мені передалася, — що Вілсон працював у кімнаті, або ходив по ній, а жінка сиділа у кріслі, і що в очах її та на обличчі був якийсь дивний вираз.

Він казав їй про своє кохання, але так абстрактно, ніби це стосувалося до всього світу. Жінка була втілення плоти, а він — духу. Якщо це не має сенсу для вас, то воно мало сенс .для горбатої дівчини, яка, бувши неосвічена, не претендувала на особливим хист розуміння. Наівколюшках, слухаючи і підглядаючи, вона кінець-кінцем відчула, що чоловік, з яким вона ніколи в жодних стосунках не була, одночасно і їй освідчується.

Відчувши це, вона переродилась. Знайшла в цьому глибоке задоволення, упевнилась, що життя варте того, щоб жити.

Траплялися в тій кімнаті й дрібні події, які слід відзначити. Якось у червні одного задушливого, дощового дня горбата дівчина підглядала за подружжям.

Жінка, поправши білизну, почепила мотузка й розвісила її у хаті, бо в такий день вона надворі не висохла-б.

Коли всю білизну порозвішувано, Вілсон увійшов, мокрий, з-під дощу, і, сівши до столу, почав щось писати.

Кілька хвилин пописавши, підвівся й пройшов по кімнаті; головою зачепив він за якусь штуку мокрої білизни.

Отож, далі походжаючи по кімнаті й з жінкою розмовляючи, почав він оту білизну здіймати й складати собі на руку, а тоді, на сходи вийшовши, він усю її скинув униз, на брудне подвір'я. Тим часом, як він це робив, жінка сиділа нерухомо й слова не мовивши, поки він знов не підійшов до стола. Тоді вона зійшла сходами, позбирала білизну і знов її перепрала. Коли вона, це зробивши, знов почала її розвішувати, тоді лише він ніби усвідомив свій вчинок.

Коли вона вдруге взялася прати, він знов був вийшов на гулянку. Почувши кроки його на сходах, горбата метнулась до своєї замкової включим. Вона просто дивилася йому в лице, коли він увійшов до хати. "З хвилину він стояв, як безпорадне, збентежене дитя, — оповідала вона, — а тоді, хоч нічого не сказав, сльози йому ринули по щоках". Жінка, що саме розвішувала білизну, обернулась і побачила йото. На руці у неї повно було тої білизни, але вона, впустивши її на підлогу, кинулася до нього. Навколюшки ставши, руками його обвила і благальна подивилася йому в вічі.

— Не хвилюй себе, не хвилюй! Я все знаю. Будь ласка, не хвилюй, — ось усе, що вона сказала.

А тепер перейду до жінчиної смерти. Сталося це в-осени того самого року. Там, де вона служила, в театрі, був отой самий напівбожевільний статист, що її застрелив.

Він закохався, написав їй кілька безглуздих листів, про які вона чоловікові нічого не сказала. Листи були не дуже приємні і декотрі з них найнеприемніші; він з якоїсь чудернацької примхи підписувавсь іменням Вілсоновим. Двоє з них знайдено коло трупа, і вони свідчили під час процесу проти Вілсона.

Отож жінка працювала в театрі, проминуло літо, і одного осіннього вечора, коли мала бути генеральна репетиція, вона, пішовши, взяла й Вілсона з собою. То був звичайний осінній день, які часто бувають у Чікаго — холодний, мокрий з густим туманом понад містом.

Репетиція не відбулася; захворіла прем'єрка або щось инше стало на заваді. Години зо дві посидівши в холодному, порожньому театрі, вони подалися додому.

По дорозі зайшли до маленького ресторану попоїсти. Вілсон, як звичайно, був у відсутньому, мовчазному настрої. Думав певне, як у віршах висловити те, що намагався я вам переказати. Ішов він, не бачивши жінки поруч себе, ні людей, що вулицею сновигали туди й сюди. А вона...

Вона, як і завжди в його присутності, мовчала, щаслива думкою, що він з нею. Він-же не міг думати й переживати так, щоб вона не була причетна до цього. Навіть кров, що струмувала в його жилах, була її кров'ю. Він давав їй це відчувати, і вона йшла поруч, мовчазна й щаслива. Тіло його було тут, а мрія прокладала шлях через країну високих мурів і глибоких колодязів.

Вийшовши з ресторації, еони через міст дісталися до північної частини міста і все ще не перекинулися жодним словом.

Коли вони вже доходили свого дому, з туману, немов із порожнечі, вирнув отой статист, чоловічок з нервовими рухами, і стрельнув у жінку.

Ось як воно сталося. Дуже просто.

Вони йшли, серед туману нирнула перед жінкою чиясь голова, чиясь рука стрельнула, розтявся короткий, уривчастий постріл з пистоля, а тоді божевільний маленький статист із зморщеним імпотентним лицем старої баби круто повернув і подався навтьоки.

Все це сталося так, як я описав, і ні найменшого вражіння не справило на Вілсона. Він ішов собі далі, так ніби нічого не сталося, а жінка, спіткнувшись, зібрала сили й мовчки йшла далі поруч нього.

Так вони пройшли, може, зо два квартали й добралися до самото дому, як підбіг до них поліцай. Жінка йому набрехала за двох п'яних, що ніби зчинили бійку, і поліцай побіг у напрямку, який йому вказала жінка, якраз у протилежний бік, не туди, куди втік статист.

Була мряка й темрява, а тому жінка, підіймаючись сходами, взяла чоловіка під руку. Він, — скільки це можна з'ясувати логічно, — не запримітив, що вона підстрелена, і не усвідомив, що вона вмирає, дарма, що все бачив і чув. Згодом лікарі сказали, що куля тяжко ушкодила м'ясень, що контролює рухи серця.

Можна сказати, що одночасно вона була й жива, і мертва. Отож обоє піднялися сходами у свою кімнату, і там відбулася справжня трагедія, її легше з усіма подробицями віддати на сцені, ніж змалювати словами.

У кімнату ввійшли дві людини: одна вже мертва, що не хотіла визнавати своєї смерти, а друга — жива, але мертва що-до всього, що діялось навколо.

Покій, куди еони ввійшли, був темний, але жінка з інстинктом первісного звіря прямувала до каміну, а чоловік спинився кроків за Десять од дверей, як звичайно, весь поринувши у мрії. У каміні повно було всілякого сміття: недокурки, — він багато палив, — шматочки пописаного паперу, — всі ті покидьки, що можуть назбиратися у таких людей, як Вілсони. Отож усякого палива в каміні було багато, а вечір був холодний, осінній.

Жінка, намацавши поночі сірники, всю ту купу запалила.

Ця картина завжди стоятиме мені в спогадах (ось і тепер її бачу): гола кімната, а серед неї чоловік, сліпий, невидющий, і жінка навколюшках... розпалює вогонь, щоб в-останнє надати трохи краси оселі. Застрибали маленькі полум'ячка. По стіні полізли й затанцювали світляні плями. А десь у глибокому колодязі темряви! — чоловік, що, в думки свої поринувши, стоїть непричетний до всього, що діється навколо.

Вся купа паперів спалахнула і на мить залила покій ясним світлом, але жінка коло каміну стояла там, де світло не сягало.

Вона зблідла і, заточившись, крізь ясну смугу, мов по сцені освітленій, тихо й лагідно пішла до нього. Чи мала йому щось сказати? Ніхто ніколи за це не дізнається. Вона й слова не встигла вимовити.

Дійшовши до нього, впала і вмерла коло нього. У ту саму мить згасло й полум'я. Якщо вона й боролась із смертю, то боролася мовчки. Жодним звуком не прохопилася. Впавши, вона загородила йому дорогу до дверей, які виходили на сходи, на вулицю.

І ось тоді Вілсон повів себе по звірячому, — инакше я цього не можу назвати.

Погас вогонь, і погасло життя коханої жінки.

Там він стояв, вдивляючись у порожнечу, і думки його, хто знає, може теж були порожні.

Простояв він з хвилину, а може й п'ять, і десять. Перед тим, як знайти оту жінку, він увесь потонув у глибокому морі питань і сумнівів. Поки не знайшов її, нічим не виявляв себе світові. Мандрував з місця на місце, вдивляючись у обличчя людські, дивуючися з людей, бажаючи ближче до них приступитися і не знаючи, як це зробити. Жінці пощастило на деякий час винести йото на поверхню життьового моря, і

він плив з нею по тому морю, у сяйві блакити й сонця. Тепле тіло жіноче, у коханні йому подароване, було йому човном, у якому летів він по морю; човна потрощило, і ось він знов поринає на дно.

Він не знгав, що таке лихо скоїлось, або певніше: і знав, і не знав.

Був він поет, і може в цю саме мить нова поема виникла в його душі,

З хвилинну постоявши, він відчув, що треба йому зробити якийсь рух, що треба — якщо можливо — врятуватися від якоїсь небезпеки, що на нього насувається.

Його потягло до дверей, сходами надвір, на вулицю — але дорогу загородив труп жінки.

Для людських вух жахливо почути, що він зробив, — здавалося воно надто жорстоким. Він зробив із мертвим тілом, як з поваленим деревом, на яке нахопився поночі в лісі: спочатку спробував зсунути його ногою набік, а не здолавши, просто переступив через нього.

Наступив просто на жінчину руку. Пляма від закаблука так і залишилася на тій руці.

Він спіткнувся, але враз випростався й хисткими сходами зійшов униз, вийшов на вулицю.

Ніч прояснилася. Похолоднішало, і вітер розігнав туман. Байдужо й спокійно пройшов він кілька кварталів. Ішов так спокійно, як ти, читачу, йшов-би після доброї вечері з приятелем.

Він, — безперечний факт, — зайшов навіть до крамниці купити собі коробку цигарок. Закуривши, з хвилину постояв, прислухаючись до розмови двох балакунів. А тоді пішов, покурюючи й певне обмірковуючи якусь поему. Зайшов до кіно.

Це, мабуть, його струснуло. Він теж, немов той старий камін, був набитий старими думками, уривками ненаписаних поем — бо-зна яким мотлохом! Частенько заходив він уночі до театру, де працювала жінка, щоб з нею разом вертатись додому, а тепер люди виходили з маленького кіно. Вони щойно бачили фільм "Світло землі".

Вілсон ішов серед густого натовпу, загубився в тому натовпі, покурюючи цигарку, і тоді зняв капелюха, боязко озирнувся навколо і раптом гучним голосом закричав.

Отож він стояв тамі, кричав і голосно намагався розказати про все, що трапилося, з непевним виглядом людини, що хоче пригадати собі якийсь сон. Побігши далі вулицею, він потім знову спинився і знов почав оповідати. Це, з короткими зупинками, повторювалось кілька разів. Добігши до самого дому, він хисткими сходами зійшов нагору, де лежала жінка; юрба цікавих ішла за ним, — тоді саме з'явився полісмен і заарештуваїв його.

Спочатку він здавався схвильованим, а потому заспокоївся. Навіть реготався, моли оборонець хотів його видати за божевільного.

Як я вже сказав, поведінка його на суді всіх нас збентежила; здавалося, що його зовсім не цікавить ні вбивство, ні власна майбутня доля. Коли той, що стріляв, признався до свого злочину, Вілсон ніби й ніякої ворожнечі до нього не виявив. Він наче-б-то шукав чогось, що не має ніякого звязку з подією.

Перед тим, як жінку знайти, блукав він по світах, все глибше й глибше закопуючись у глибокі колодязі, що за них він згадує у своїх віршах, все вище й вище будуючи мур, що відділяв його від инших.

Знав, що робив, але спинитися не міг. Ось через що він говорив без утаву, звертаючись до людей. Чоловік цей, виринувши з моря сумнівів, схопився за руку жінки. За неї тримаючись, деякий час плавав по

життьовій поверхні, а тепер, самотним себе відчувши, знов у те море поринув.

Він говорив і говорив, спиняючи людей на вулицях, заходячи в їхні хати, — не вгаваючи говорив. І це, я гадаю, було тільки розпачливе зусилля не поринути знов на дно морське — боротьба тонущої людини.

Як не як, а я розповів вам історію цієї людини — мусів її розповісти. Була в неї якась влада над людьми, і мене теж підкорила вона тій владі, як підкорила була канзаську жінку й горбату дівчину, що навколюшках стояла під дверима, заглядаючи у замкову включину.

Після смерти жінчиної ми вживали всіх заходів, щоб витягти

Вілсона з моря сумнівів та закляклости, де він усе глибше й глибше поринав — але марно.

Може, я й оповів цю історію тому тільки, що сподівався, написавши її, зрозуміти самого себе. Чи-ж не може статися, що разом з розумінням прийде мені й сила занурити руку в море і витягти Вілсона нагору.

(З англійської мови переклала М. Лисиченкова).